

megmondani, pontosan micsoda. Még sem egy fa, sem semmilyen alak nem rajzolódik, valami jelenet meg végképp nem. De már van egy szó és megvan a ritmuskezdemény. „Tumber Sonntag . . . la lá la lá. . .” Annyit tudok, hogy vers lesz belőle. Valami könnyed képződmény egy tovatűnő pillanatról. S miközben átadom magam az itt-és-mostnak, akárha a csend szívná őket elő valahonnan, nőni kezdenek a sorok. Hangok, szavak, mondatok. Némelyiket megtartom, másokat elvetek, hogy új hangoknak adjak esélyt. Hasonló hangok merülnek fel és társulnak kis zenei clusterekké. És tovább. Közöttük hosszú szünetek. Magam elé mormolok, elismétlem, amit leírtam, várok. A számítógép is vár, halkán zümmögve, új parancsokra. Közben lassan kirajzolódik, merre törekszenek a szavak – és hogyan. Amiről szó van: hangulati képpé sűrítve egy szeptemberi vasárnap melankóliája. Tizenegy sor, se több, se kevesebb. Látom és álmélgodom. Íme, ami létrejött:

Tompa vasárnap. Néma a telefon.

A kertekben hóillat. Hideg.

A kilencedik hónap csendben öregszik,

fatálisan, szintelenül. Késő van már.

Túl késő tán. Őszelő nyírka.

A berkenye bogvyói nem hártják el

a madarakat. Ahogy a nyírfa

törzse sem a harkályt. Mindenütt

zuzmók. Egy gereblye. Pár kerti szék:

fehér és lomha. Asztalra nincs

szükség. Üresség jön. Parancsra.

Ha jól megnézzük, a melankólia ábécéjével van dolgunk. Minden együtt van: az idő múlása, hideg, némaság, magány, hiábalóság. Mindez tárgyakon és a nature-morte-ként beállított-bemutatott természetben szemléltetődik. A versben me-revség, mozdulatlanság és elszigeteltség uralkodik. A mondatok is szeparáltan állnak egymás mellett, a lehető legtömörebb formában (a vers lemondott az elevenséget sugárzó igékről, él viszont asszonánccokkal és belső rímekkel). Örömtől idegen vers tehát, mindazonáltal közléseiben és formáját illetően precíz. Ebben áll erkölcsé, poetikája.

Nem hiszem, hogy a melankolikusok hajlamosaik volnának az alakoskodásra. A maguk módján

pontosak, sőt szigorúak, mert átlátnak saját magukon és a dolgok menetén. Ha a boldogtalanságot keresik is, meggyőződéses eltántoríthatatlansággal, nyitott szemmel teszik. Attól tartok, megvesztegethetlenségük olykor kísértetiesnek hat.

Eszztétikai kifogás azonban nem emelhető ellene. Mi több: az illúziótlan világosságban van valami vigasztaló.

Itt állok, nem tehetek másként. Nem bújhatok ki a bőrből, sem második, művészi létezésem csigaházából. Az irodalom tere védelemmel nyújt, egyben azonban kellő tágasságot is, hogy metafizika iránti igényemet kielégíthessem. A lehetőséget, hogy egyszer cserbenhagyhat a belső hang, nem merem életemben kiszínezni magamban. Noha számolni kell ezzel a szerencsétlenséggel is. S akkor? Nem maradna más, egyedül a melankolikus emberisten, aki így kiáltott a kereszten: „Atyám, atyám, miért hagytál el engem?” Bach zenéjével (Máté-passió) minden idők egyik leginkább szívet tépő mondata.

A keresztény tanítás szerint melankóliánkkal (mely olykor árcsap, vagy már-már árcsap kétségbeesésbe) nem vagyunk egyedül. Valaki Más, valaki nálunk Nagyobb magára vett helyettünk minden szenvedést és örömmé változtatta, feltámadása által legyőzte a halált. A hitnek e titkában azonban hinni kell. A ráció számára nem hozzáférhető. Nem vezetnek el hozzá az aszkézis és a vallási gyakorlatok sem. Tudni erről a lehetőségről mégis enyhíti az egzisztenciális szorongatottság-érzést, kihúzza a melankólia fullánkját. A melankólia ilyen módon a helyére tétetik: mint termékeny, fájdalomosan-édes kihívás.

Miközben ezeket az utolsó sorokat írtam, hirtelen megindult a könyvkupac az íróasztalomon, és Földényi *Melankóliája* nem csupán a földre esett, de egyenesen lebucskázott a lépcsőn a bejárat ajtó elé. Lehet, hogy jel volt, hogy ideje valami mással foglalkoznom? A középkorban az acedia (restség, henyéség) válfajának tartott melankólia ugyan rég nem tartozik már a halálos bűnök közé, ám ellentmond a végtelenül ökonomizált, globalizált társadalmunkra jellemző, sőt előírt „positív thinking”-nek. Korunkban a melankolikus ember nincs könnyű helyzetben: a teherhez, amelyet ő

jelent saját maga számára, a társadalmi el-nem-fogadottság terhe társul. Ám ez ne tévesszen meg minket. A melankólia nemcsak hogy nem betegség; határozott előnyei is vannak. Például, hogy tudatosítja bennem a létezés súlyát. Igen, a melankóliának – miként másik neve, a Scherzmüt (mélabú) is mutatja – a súlyhoz, a súlyosságához van köze. A föld súlyosságára, a lassúságra, az elszánt ragaszkodásra utal. No de fontos ez ma, egy olyan korban, amely a súlytalansággal, a száguldással jegyezte el magát? Föltétlenül. A súly ugyanis, a könnyedséggel ellentétben, nem csap be. A terhes, a fáradságos pártjára áll, vállalva ezzel a kudarc kockázatát. Anélkül az érzés nélkül azonban, hogy talaj van a lábunk alatt – legyen bár ez a talaj a legsötétebb mélységben –, a létezés reáliáit tagadjuk meg. Tény, hogy törekeny lények vagyunk, akiknek magasra szárnyaló álmaikért gyakran kell lezuhanással fizetniük. Jól tesszük hát, ha a szilárdat, az állandót választjuk. Ez konkrétan azt jelentheti, hogy az utazás, a munkahelyi hajsz, a virtuális szörfölés szakadatlan nyugtot-nem-leléssel tudatosan a megtorpanás, a felfüggesztés, a sodorból-kiszállás pillanatait szegezzük szembe: ülök a fotelben, nem csinállok semmit, létezem. Érzem a súlyomat, a végtagságaim nehézkedését, és körülöttem a csendet. Látom, amint egy apró muslica a fotel karfájára telepszik. *Most* van: a létezés valósídeje, nem valamiféle mediális interaktivitás csalóka valósídeje, valahol s egyszersmind sehol a világban. S ha meglep a kétség, vajon azt teszem-e, amit tennem kell, ki kell tudnom állni ezt az érzést. Akkor meglehet, hogy rövid, ám boldogító bizonyosságra csap át.

Nincs tehát miért perben-haragban állni a melankóliával. Legjobb, ha megbarátkozunk vele. Beceneveket keresünk neki, hiszen a gyöngédség minden kapcsolatnak jót tesz. Cirógasd a mélabúdat, meg fogja hálálni. Beszéljess vele. Nem vagy egyedül. Gondolj a legközelebbi barátaidra; ők is barátai a melankóliának. Úgyhogy szinte rendben is van minden. És a Világegyetem végtelensége, az életidő és a világidő közötti örök divergencia már csak feleannyira fenyegető.

TATÁR SÁNDOR FORDÍTÁSA

ANDREAS NEESER

So viel Leben

Ez a rengeteg élet

Honegger összehajtogatta a térképet, betette a hátizsákjába, és bekanyarodott az óvárosi szűk, macskaköves utcába. Ahogy az antikváriumhoz közeledett, léptei lerövidültek, energiatakarékos, lapos járása levegősebb lett. Honegger billegett a talpán, rugózott, mintha a karnyújtásnyira lévő boldogságot pár másodperccel el akarná odázni. Anyja halála óta sose utazott úgy, hogy legalább egy magányos napot ne áldozott volna antikváriumok látogatására. És poggyászában mindig ott volt anyja 1736-os bőrbő kötött Bibliája, amelyet akkor talált, amikor felszámolta a házat. Felesége az évek során nem annyira örömeiben, inkább csendes tiltakozásként egyre nagyobb kedvvel fedezte fel

az ismeretlen helyeket, a szabadság kényszerű ajándékát lassan passzióvá változtatta. Idővel már az a gondolat se döbbsentette meg, hogy ezt az élvezetet néhai anyósának köszönheti.

Ida évekig ápolta az anyósát, a vendégszobát tökéletesen berendezett betegszobává alakította át. A rák nem hagyta sürgetni magát. Ida néha úgy érezte, anyósa is ráérősen bánik vele, arcátlanul, tulajdonképpen illetlenül élvezve ápolója figyelmességét. Mintha az öreg Honeggerné túlságosan is élvezné kisajátító jelenlétét fia életében, s csendes diadallal figyelné, ahogy annak önálló életvezetésre tett bátortalan kísérlete csődöt mond. Újra az övé

a fia, gondolta néha Ida, és mintha az ágyhoz kötött beteg általános állapotát aznap egy csipettel jobbnak látta volna. Fájdalmas volt tudni, hogy ennek a halálosan beteg asszonynak, aki a fiát sose engedte ki a karmai közül, felette is hatalma van, sőt, ez néha szinte lehetetlenné tette a szeretetteljes ápolást. Amikor anyósa meghalt, Ida úgy érezte, mintha egy állandóan halogatott, végül feledésbe merült ígéret vált volna valóra impozáns módon, olyan volt, mint egy durcás fegyverletétel, amelynek pimaszsága csöndes titokzatoságában rejtett. A végből, amelyre nem mindig türelemmel, de mindig tiszteletteljesen várt, szeretett volna kezdetet faragni. Saját étellel kitölteni az ürességet, mind a maga, mind a férje számára. De a férfi régi könyvekkel kapcsolatos hirtelen támadt szenvedélye csírájában elfojtotta minden kezdeményezését, számára az az egyetlen lehetőség maradt, hogy utazásaik színtereit szabadon felfedezze magának. Hiába kérdezte a férjét, mit keres, mit remél találni, egyáltalán mit veszített el, nem kapott olyan választ, amely segítette volna a megértésben. Egyre növekvő meggyőződése, hogy a férfi önmagát sem érti, megnyugtatta, legalábbis elviselhetőbbé tette számára a kudarcot.

Honegger már ebből a távolságból furának érezte, hogy ott, ahol az útikalauz szerint az antikváriumnak kellett lennie, semmi nem utal az üzletre. Most, hogy ott állt a kirakat és a sötét, szegényes bejárat előtt, egyértelmű volt, hogy a *Kalapos antikvárium* zárva van. A régies, gót betűs feliratot ívesen ragasztották föl a kirakat üvegére. Honegger egyik kezét az üvegre helyezte, fejével olyan közel ment, hogy eltűnt a tükörképe, és láthatóvá vált az üzlethelyiség belseje. Az antikvárium kizárólag fa polcsorokból állt, amelyeket középen megszakított a kassza. A polcok üresek voltak, még az olcsó könyveket is lerámolták, az asztal alatt egy dobozban nagyméretű, nyilvánvalóan megrongálódott s ezért kiszuperált bőrkötetek heverték. Honegger az antikváriumokban beszerzett számtalan könyvből egyet sem olvasott el, választása nem tartalmi okokból esett egyikre vagy másikra. A legöregebb könyvek érdekelték, egyenként átnézte valahányat. Végiglapozta őket, látszólag válogatás nélkül fixált egy-egy oldalt néhány másodpercig, arcát egész közel dugta a papírhoz. A szagok a korban voltak a legjellegzetesebbek, a lapok szélein viszont a legkülönfélébb elszíneződések mutatkoztak. Ha a felesége megkérdezte, hogy miért vett meg egy bizonyos könyvet, azt mondta: A szaga, Ida. A színek, az elszíneződések, mittudomén. Ez kémia, ez a rengeteg élet.

Ida eleinte megpróbálta legyőzni belső ellenállását, s érdeklődést mutatni férje megszállottsága iránt. Szétválogatta a bőrpác alapján a könyveket, a rézmetszés vagy patina alapján próbálta megsaccolni a papír korát. A házasságuk kedvéért, a férje kedvéért, aki mindig jó férje volt, a városi fürdőben úszómesterként tisztességesen keresett, rendszeresen, hosszabb utakra is az ő biciklijét használta. Gyereket nem akartak.

Honegger érezte felesége közeledési kísérleteit, de nem állt kötélnek. Ami nem túrt közeledést, meg kellett kímélni a túlkapaszkodástól. Akármekkora a szerelem, Ida – mondta egyszer.

Két lépést visszalépett a járdán, tanácstalanul körülnézett a szűk utcán, rápillantott az órájára, majd újra az antikvárium felé fordult, hitetlenkedve, szemrehányón. Az ajtókeret megroggyant, a sarkok csalék voltak, a sötétzöld diszperziós festék megfakult, a postai hasítékból különböző méretű, színes reklámanyag csorgott ki. Az üveget száradt, morzsáló kitt tartotta meg az ablakkeretben, a kilincs rézbevonata tompa volt és fénytelen. Mellmagasságban ragasztószalaggal egy papírlapot erősítettek az üvegre. A négyzetes lap a sarkokon felpördült. Honegger lehajolt, próbálta a felkiáltójeles, dátummal ellátott három soros szöveget kibetűzni. Elmosódó betűkkel, kézírással, és úgy tűnt, sebtében vetették oda:

Sz ...űség mi...

...ár. ... !

001

Honegger oldalt hajolt, kereste a szöveg elejét a papír bal sarkában, s betűről betűre követte a lap üvegről felpördült jobb szélét. Úgy olvasta, mint egy Tóra-tekercset. Görnyedten állt, rogyant térdel, mint aki titkos tanításban részesül, követendő útmutatásban:

Szörnyűség miatt

zárva!

2001 09.11.

Bár a papír teljesen megsárgult, a betűk fekete helyett barnásszürkek voltak, Honegger rövid, éles fájdalmat érzett a retináján. Majd elveszítette a gyújtópontot. Tükörképe homlokára volt írva a szörnyűség.

Megfordult, mintha keresne valakit, valamit ebben a szűk utcában, ebben az idegen városban. Jó darabig még álldogált ott, majd lelépett a járdáról. Járása tétova volt, tapogatózó, mintha bizonytalan talajon járna. Egyik lábát óvatosan rakta a másik elé, karjával észrevétlenül egyensúlyozott. Összetört benne valami, összeomlott, úgy ment, mint aki járn tanul.

A sarki kocsmánál Honegger megállt, tájékozódni próbált. Szemben egy parkot látott, pedánsan nyírt bokrok, tarka virágágyások, kis tó tengeri füvel, kacsák, hattyúk. Átment a túloldalra, közvetlenül a park bejárata mellett talált egy szabad padot. Idával hatra beszélt meg találkozózt, két hársor választotta el a piactértől, ahova a felesége rendelte. Maradt egy bő órája. Nem volt mivel kitölteni. Honegger a térdére könyökölt, bámult maga elé a földre. Szabályos időközönként mély levegőt vett, benntartotta, majd hallhatóan kifújta, miközben elnehezült, mellére lógó fejét fáradtságosan himbálta jobbra-balra. Az ápolt gyepen néhány gyerek játszott egy hatalmas, felfújható műanyag labdával, kórusban sivitottak, ha valamelyikük elbotlott, miközben az óriás labdát el akarta csípni, amikor a neonsárga lavina egyszerre csak odagurult Honeggerhez, és megállt a cipője előtt. Pár perccel hat előtt Honegger felállt. A Rózsa köz hátulról vezetett a piactérre. Léptei minden méterrel biztosabban lettek, hátában ruganyos feszültséget érzett, lábában az ízületekben rég elveszítettnek hitt kellemes, erős sugárzó lazaságot.

Ida egy kávéház teraszán ült az utcán. Elmélyülten tanulmányozott egy könyvet, amelyet a múzeumi körsétán vásárolt, s a város művészetét mutatta be. Honegger meglepő csavarral levette válláról a hátizsákot, és letelepedett mellé.

Na? – kérdezte Ida.

És te?

Ida keskeny macchiátós pohara után nyúlt, kortyintott belőle, miközben férje mintha keresett volna valamit a hátizsákjában. Előző útjukon, szervezett út volt egyik Hanza-városból a másikba, már nem tárgyalták meg felfedezéseiket egymással. Mindketten elfogadták, hogy értelmetlen volna megpróbálni közölni a másikkal azt, ami nem közölhető. Erről soha nem beszéltek. Nem volt rá szükség.

Jövőre Hansnál és Bertánál nyaralunk, mondta Honegger

A havasokban?

Nem mindig oda vágtyál? Se múzeum, se templom. Csak természet. Tehe- nek, mezők, hegyek, alvás a szénakazalban.

Az jó volna.

Ida olvasni próbált a férje arcában.

Az elfordult, s mindkét kezével beletúrt a hátizsákjába. Aztán egymás után kirakott egy csomó tárgyat a melléte lévő üres szekre

És a könyvek, Alois? – mondta Ida. Mi van a könyveiddel?

Egyenes háttal ült ott, nézte a kirakott tárgyakat a széken. Térkép, ernyő, zsebkendők, megbontott csomag mogyoró, egy dobozos kóla.

Honegger újra benyúlt a hátizsákba, s az egyik belső zsebből előhúzta az anyai Bibliát. Felnyitotta az első oldalon, ahová akkor beírta anyja halála napját.

A könyveim? – kérdezte. Föl se nézett, zakózsebéből kihúzott egy tollat, szokás szerint ellenőrizte, hogy ír-e, majd áthúzta a 2001. szeptember 11.-et. Kétszer, háromszor, amíg a vastag toll olvashatatlaná tette a számokat. Végül odaírta alá az aktuális dátumot. Keze egy pillanatig határozatlanul lebegett a papír felett.

Aztán fogta a könyvet és felállt. Elnézett a vendégekkel teli kávéház asztalai felett, irány nélkül, határozatlanul, miközben a könyvet a hóna alá szorította. Az egyik szélső asztalnál egy idősebb hölgy felemelkedett és indulni készült. Honegger feltűnésmentesen a szabaddá vált asztal felé tartott. Egy pillanatra megállt előtte, letette a könyvet, váratlan könnyedséggel megfordult a sarkán és visszament Idához. Épp amikor leült, akkor rámolta le a pincérről az idősebb hölgy asztalát. Előbb felnézett, aztán a könyvet a piszkos edények mellé tette, és eltűnt vele a konyhában.

Alois – mondta Ida. Hangja magasabb volt, mint egyébként.

Honegger megfogta a kezét.

Kérsz még egy macchiátót, Ida?